

ՖՐԵԴԵՐԻ ՄԻՍԹՐԱԼ

ՄԻՐԷՅՕ

Պրովանսական քերթուած

ԵՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՏՏԵՆԻՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

Կ'երգեմ աղջիկ մը Փրովանսի:
Իր մատաղապի տարփանքներուն մէջ,
Մեր Բրօն մէջէն, ցորեններն ի վար, ու դէպ ի ծովը,
Խոնարհ աշակերտ մեծ Հոմերոսին,
Կ'ուզեմ էնոր հետեւի:
Որովհետեւ ագարակի աղջիկ մ'էր լոկ,
Քիչ է խօսուած էնոր մասին Բրօն դուրս:

Թէպէտ էնոր ճակատը կը փայլէր միայն
Երիտասարդութեամբ, Թէպէտ և էն չունէր
Ոչ ոսկի չապարօշ, ոչ դամասկեան լօղիկ,
Կ'ուզեմ որ փառքի մէջ՝ Թագուհիի մը պէս
էն բարձրանայ, և փայփայուի արհամարհուած մեր լեզուովը,
Վասն զի մենք ձեզի՝ համար միայն կ'երգենք,
Խաշնարածներ՝ և ագարակի բնակիչներ:

Ո՛վ Տէր Աստուած իմ հայրենիքիս,
Դուն որ ծննար հովիւներուն մէջ,
Բոցավառէ խօսքերս ու շինչ տուր ինծի:
Կանանչներուն մէջ, դուն գիտես,
Ճողերուն ծոցն, արևուն տակ,
Երբ հասուննան թուզերն, անկուշտ գայլի պէս՝
Մարդը կուգայ և պտղաթափ կ'ընէ ծառը:

Բայց ծառին վրայ որուն ոստերը կը կոտրէ,
Դուն նորէն ճիւղիկ մը կը բուսցընես
Որուն անկարող կ'ըլլայ անյագ մարդն իր ձեռքն հասցընել,
Գեղեցիկ ընձիւղ մը վաղափութիթ,

Անուշահոտ, և կուսական,
Որ յուլիս ամսուն կը դառնայ աղւոր պըտուղ մը հասուն,
Ուր կուգայ իր քաղցը յագեցընել թռչունն օդաչու:

Կը տեսնեմ ահա այդ ճիւղը քնքուշ,
Դ անոր թարմութիւնն հոգիս կը մոգէ.
Կը տեսնեմ հովուն տակ երկնքին մէջ օրօրուիլն անոր
Տերեւներուն՝ և անմահական պըտուղներուն:
Ո՛վ աղւոր Աստուած, բարեկամ Աստուած,
Թո՛ղ տուր ինծի որ փրովանսեան լեզուին թևով՝
Թռչուններու ճիւղին հասնիմ:

Ռոնի ափին վրայ, կաղամախներուն
Եւ ուռիներու շարքերուն միջև,
Ջուրէն կըրծըւած խեղճ հիւղի մը մէջ,
Կողովագործ մը կը բնակէր
Որ ագարակէ ագարակ կ'անցնէր
Իր որդիին հետ ու կը նորոգէր
Քակուած կողովներ, ծակած սակառներ:

Օր մ' որ արտերէն այդպէս կ'երթային
Իրենց ոգորի մորճերու երկայն տրցակներովը,
— Հայր, ըսաւ Վինսեն, արեւը նայէ.
Կը տեսնեմ հունա, Մակլոնի վերև,
Ամպի սիւներն՝ որ զայն ահա կը պաշարեն.
Եթէ այդ պատնէշն այսպէս կուտակուի,
Հայր, տուն չըհասած՝ թերեւս թըրջինք:

— Ծովու հովն է որ կը շարժէ տերեւները,
Չէ, անձրև չի գար, ըսաւ ծերունին.
Ա՛, տարբեր բան՝ եթէ փըշողն
Արևմտեան հովն ըլլար:
— Հայր, հրքան արօր կը բանեցընեն
Լըտտենիներու ագարակին մէջ:
— Վեց, պատասխանեց կողովագործը.
Քրօի ամենէն մեծ կալուածներէն մէկն է անիկա:

Նա, չէմ տեսներ հոն՝ ձիթենիներու իրենց մեծ այգին.
Անոնց մէջը կան քանի մը շարքեր որթետունկերու
Ու նշենիներու... Բայց է՛ն աղւոր բանն, ըսաւ՝ իր խօսքը
Կտրելով (և այս կողմերն ատոր պէս երկու հատ չըկայ)
Սա է որ այնքան ծառուղի կայ հոն
Որքան օր ունի տարին, և անոնց ամէն մէկուն մէջ

Ճիշդ այնքան ծառ կայ՝ որքան ծառուղի:

— Բայց, ըսաւ Վինսեն, զարմանալի բան,
Ո՛րքան հաւաքող պէտք է ունենալ՝
Քաղեւու համար ձիթապլտուղներն այդքան ծառերու:

— Օ՛, այդ բոլորն ալ կ'աւարտի դիւրաւ.

Պօի աղջիկներն, Ամենայն Սրբոց տօնը երբոր գայ,

Կարմիր կամ նըշագոյն ձիթապլտուղներով

Կը լեցընեն ինչքան տոպրակ կայ ու սաւան...

Երգելով երգելով, աւելի ալ ըլլար՝ պիտի հաւաքէին:

Եւ Ամպրուա կ'շարունակէր դեռ խօսիլ...

Եւ ահա արեւն որ կ'անհետանար բլուրներուն ետին,

Ամենէն աղւոր գոյներով կ'երփնէր ամպերը թեթեւ.

Եւ երկրագործները՝ զոյգ զոյգ լծուած ջորիներուն վրայ,

Կը դառնային, յամր, իրիկուան ճաշին,

Քըթանը ցըցած...

Եւ գիշերը մութնալ կը սկըսէր հեռաւոր ջրամարգերուն մէջ:

— Ահա արդէն կ'ընդնշմարուի կալին մէջ

Յարդի գէգին կատարը,

Ըսաւ Վինսեն, ալ վախ չունինք անձրևէ:

— Այդտեղ կ'աճին ոչխարները.

Ամառը, անտառն ունին շոճերու

Եւ ձմեռը՝ դաշտը գայլախաղուտ,

Յարեց ծերունին... Հող ամեն բան կայ.

Եւ ծառի բոլոր թաւուտներն այդ մեծ

Որ կղմինտըներուն վըրայ շուք կը ձգեն,

Ո՛ւ այդ աղւոր աղբիւրն որ ձկնարանի մը կը հոսի,

Եւ մեղուի այդ փեթակները բոլոր

Որ անձնիւր աշնան կը կողոպտուին

— Եւ երբ մայիսը հասնի,

Լըտտենիներն ի վար հարիւր պարս կըկախեն.

— Բայց այս ամբողջ կալուածին մէջ՝

Ինծի համար քն հաճելին, ըսաւ Վինսենը յանկարծ,

Ագարակին աղջիկն է.

Եւ եթէ դեռ կը յիշես,

Էնիկա մեզ անցեալ տարի շինել տըւաւ

Ձիթապլտուղ հաւաքողի երկու կողով,

Ու երկու կանթ դընել տըւաւ իր սակաւին:

Պօսուընտելով այսպէս՝ հասան

Դըրան առջև.

Աղջիկը կերը տըւեր էր շերամներուն,

Ու սեմին վրայ, ցօղին տակ,

Հիմա կուգար կարժ մ' ոլորել.

— Բար' իրիկուն ամենուդ,

Ըսաւ ծերունին գետին նետելով մորճերն ոգորի:

— Աստուծու բարին, Ամպրուան վարպետ,

Ըսաւ Միրէյօ. տեսէք, իլիկիս ճոթը կ'անցընեմ.

Բայց դուք ինչո՞ւ այսպէս ուշ էք մընացեր.

Ուրիկից կուգաք, վալապրեկէն:

— Այո, և մեր ճամբուն վըրայ պատահելով ագարակը

Լքատենիներուն,

Ուշ է՝ ըսինք, երթանք գիշերն յարդի դէղին տակ պառկինք:

Եւ կողովագործն իր որդիին հետ

Գընաց տափանի մը վըրայ նըստաւ.

Խօսիլն ալ ձրգած, երկուքը մէկէն

Կիսկատար փնացած կողով մը սկըսան

Հիւսել եռանդով,

Եւ իրենց խուրճը քակելով,

Կ'ընդելուզէին ու կը պրկէին ոգորներն հըլու:

Վինսեն տասնըվեց տարեկան չըկար.

Բայց մարմինով ինչպէս դէմքով՝

Ազնոր կտրիճ մըն էր, հուժկու շինուածքով,

Ճիշդ է՝ բաւական թուխ երեսներով,

Բայց սև հողը միշտ

Ազնիւ ցորեն կը բերէ,

Ու սև խաղողէն կը հանուի գինի մ'որ պարել կուտայ:

Ինչ կերպով պէտք է ոգորը

Պատրաստուի ու գործածուի,

Շատ աղէկ գիտէր. ըսել չէ թէ նուրբ

Գործերու վերայ կաշխատէր ան սովորաբար,

Այլ կը յօրինէր գրաստի զամբիւղներ,

Ամէն ինչ որ ագարակի մէջ պէտք է,

Շէկ հողնոցներ ու յեսանի պատեաններ,

Ճեղքուած եղէգէ սակառներ, շուտով ծախուելիք բաներ,

Կորեկէ աւելներ,

Եւ դեռ ուրիշ ասոնց պէս շատ մ' իրեղէններ

Արագ արագ կը շինէր, լաւ, շնորհալի,

Վարպետի ձեռքով...

Բայց հանգչած արտէն ու տափաստանէն
Արդէն մարդիկն աշխատելէ դարձած էին:

Դուրսը, զով օդուն,

Մէրէյօ, քնքուշիկ ագարակապանուհին, քարէ սեղանին վրայ
Բանջարեղէնի աղցանը դրեր էր.

Բեռնաւորուած լայն պընակէն,

Իւրաքանչիւր ծառայ՝ տօսախէ դըգալի խոշոր հարուածներով՝

Բակլաներն արդէն կը խլէր կը քաշէր:

Ծերն ու իր որդին դեռ կը հիւսէին:

— Է՛, չէ՞ք գար ընթրել, Ամպրուա վարպետ,

Ըսաւ Ռամոն վարպետն՝ ագարակին տէրը,

Իր քիչ մը վէս ձեռով.

Ա՛լ մէկդի դէռք կողովը.

Ձէք տեսներ, աստղերն ահա ծագեցան:

Միւրէմ, շուտով ըսկուտեղ մը բեր.

Սեղանին քով եկէք, յոգնած ըլլալու էք:

Ահ կուգանք, ըսաւ Ամպրուա վարպետը.

Ու քարէ սեղանին դէպի մէկ անկիւնը

Եկան մօտեցան ու հաց կտրեցին.

Միւրէյօ, գողտր և աշխոյժ,

Ձէթով համեմեց պընակ մը բակլայ,

Յետոյ վաղն ի վաղ բերաւ զայն ձեռքովն անոնց հըրամցուց:

Տասնհինգ տարու էր Միւրէյօ.

Կապոյտ գետնափ Ֆօն-վիէօի,

Եւ դուք, Պօի բըլուրներ,

Եւ դուք, Տի Քրօի դաշտեր,

Անկից ի վեր այլ ևս էտոր նըման լաղւոր չըտեսաք:

Ջըւարթ արեւը հասուցեր էր զէնիկա.

Ու թարմ, անմեղուկ,

Դէմքն այտերուն վըրայ երկու փոսիկ ունէր:

Էնոր նայուածքը ցօղ մըն էր

Որ ամէն ցաւ կը փարատէր...

Նըւազ անուշ, նըւազ մաքուր է աստղերուն ճաճանչը.

Մազերը, վերէն վար խոպոպաւոր,

Սև կը փայլէին.

Եւ կուրծքը կըլոր

Դեղձ մըն էր կրկին՝ դեռ ոչ շատ հասուն.

Եւ խօլազուարթ ու կայտառ,
 Ու քիչիկ մ' ալ վայրենի...
 Գաւաթ մը ջուրի մէջ՝ տեանելով այդ բոլոր շնորհը՝
 Մէկ ումպով խմել պիտի ուզէիք:
 Յետոյ, երբ անձնիւրն՝ ըստ սովորութեան՝
 Իր գործին վըրայ ըսելիքն ըսաւ,
 (Ինչպէս, վախ, վախ, վախ, հօրկանս օրով՝ մեր ագարակին
 մէջ),

— Նայինք այս գիշեր, Ամպրուան վարպետ,
 Ի՞նչ պիտի երգես,
 Ըսին, ասիկա քընացողներու ընթրիքն է կարծես:
 — Սոս եղէք, տըղաք. ծաղրողին վըրայ,
 Ըսաւ ծերունին, Աստուած կը փըչէ
 Ու հոլի նըման զայն կը դարձնէ.
 Դժուր ինչու չէք երգեր, դուք որ երիտասարդ էք և ուժով:

— Ամպրուան վարպետ, ըսին մըշակներն,
 Իրաւ, կատակով չէ որ կը խօսինք.
 Տես, Քրօի գինին հիմայ գաւաթէդ դուրս պիտի յորդէ.
 Բաղիւնք բաժակնիս, հայրիկ, ու կոնծենք:
 — Ա, իմ ժամանակս երգիչ էի ես,
 Ըսաւ այն ատեն կողովագործը.
 Բայց ի՞նչ ընենք, հիմայ՝ ճաթած են հայրիներն*):

— Ամպրուան վարպետ, զըւարթացնելու համար մեզ,
 Կըտոր մը երգէ, ըսաւ Միրէյո: խնդրեմ,
 — Աղւոր աղջիկ, պատասխանեց Ամպրուա,
 Նըման է իմ ձայնս հատաքաղ հասկի,
 Բայց քեզ հաճելի ըլլալու համար պատրաստ է արդէն:
 Եւ անմիջապէս սա երգն ըսկսաւ,
 Պարպելէ ետք իր գինիի գաւաթը:

Ա.

Սուֆրեն պայն բը ծովու վըրայ կը հրամայէ,
 Եըշանը տուաւ նաւահանգըստին մէջ՝ Թուլունի.
 Ահա Թուլունէն կը մեկնինք մենք՝ հինգ հարիւր փրովանսցի:

*) Հայրիները ծառում են (Li mirau soun creba): Փրովանսահան լեզուին մէջ, mirau (հայելի) կը կոչուին այն երկու փայլուն ու հնչուն փոքրիկ թաղանթները զոր ճպուռներն ունին իրենց փոքրիկ տակ և որոնք՝ շփումով յառաջ կը բերեն այն աղմուկը որ իրենց երգը կը համարուի: Երբ մէկը ծերանալով ձայնը մարի, առածի կարգ անցած է ըսել՝ «Հայրիները ճաթել են»: Մ. Հ.

Անգլիացւոյն յաղթելու մեծ էր փափաքնիս.

Ա՛լ չէինք ուզեր մեր տունը դառնալ՝

Անգլիացիին կորակոր փախչիլը դեռ չըտեսած:

Բ.

Սակայն առաջին ամիսը որ մենք կը նաւարկէինք,

Ոչ մէկը տեսանք բայց եթէ միայն

Թեքափայտերուն մէջ հարիւրներով թռչող որորներն:

Բայց երկրորդ ամսուն,

Փոթորիկ մը մեզ բաւական տանջեց,

Գիշեր ցերեկ կը պարպէինք նաւուն ջուրը.

Գ.

Բայց երրորդ ամսուն, ալ կատաղութիւն եկաւ վըրանիս,

Արիւննիս կ'եռար՝ մարդ չըգտնե՛նուս

Որ կարենայինք մեր թնդանօթովն աւել ու սրբել:

Այն ատեն Սուֆրենն՝ «է, տըղաք, կայմին թակաղանդն
եկէք»,

Հսաւ, և յանկարծ, սարապանը՝ վար ծըռելով՝ հեռուն

Արարական ծովափին կողմը կընայի:

Դ.

— Է՛, աչքերնիս լոյս, գոչեց սարապանն, ահա երեք
կողմը նաւ շիտակ մեր վըրայ կուգան: հատ

— Շուտ, տըղաք, պատրաստ, շուտ, թնդանօթները տեղն
անցուցէք,

Գողաց իսկոյն ջոջ նաւադը.

Թող Անտիպեան թուզերը նախ շօշափեն,

Յետոյ մենք անոնց ուրիշ կողովէ մը կըհրամցընենք:

Ե.

Խօսքն աւարտած չէր տակաւին, և բոց մ' ահա կերեայ.

Քառասուն ուսմը մէկէն կերթան փայլակի պէս

Անգլիացւոյն ծակել նաւերն արքայական...

Նաւերէն մէկուն հոգին լոկ մընաց:

Ա՛լ ուրիշ բան չի լըսուիր բայց թնդանօթի ձայնը խռպոտ,

Տախտակներու ճայթիլն ու մոռնչը ծովուն.

Զ.

Բայց թշնամիէն հիմա մենք հազիւ մէկ քայլ հեռու ենք.

Ի՞նչ երջանկութիւն, ախ, ինչ հեշտութիւն.

Սուֆրեն, անվախ ու գունատ,

Եւ որ ծածքին վըրայ անշարժ կը կենար,

— Տղաք, պոռաք վերջապէս, ալ կրակ մի ընէք,
նւ էքսի իւղով զանոնք լաւ մօծենք:

Է.

Պօսքը դեռ բերանն էր, և ահա մեր նաւուն մարդիկը
Կ'առնեն գեղարդ, սուփն, տապար:

Ճանկը բռնած, փրովանացիները խիզախ

Կը գոչեն՝ «Սըւռնց նաւերը մտնենք».

Ու մէկ ոստովով անոնց նաւերուն մէջը ցատկեցինք,

Ու այն ատեն ըսկըսաւ մեծ կոտորածը:

Ը.

Ի՞նչ բուռն հարուածներ, ի՞նչ սարսափելի արիւնհե-
ղութիւն.

Այն ի՞նչ շրջիւնդ կը հանեն կայմն որ կը կոտորի,

Ու ծածքը նաւուն որ նաւազներուն ոտքին տակ կը փլի:

Քանի քանի Անգլիացի ծովը կ'Թափին,

Մերոնց շատերն Անգլիացի մը կոկորդէն կը բռնեն

Ու Թաթերնուն մէջ զայն սեղմած կը սուզուին խորը ջուրին:

— Անհաւատալի կերեան ասոնք ձեզի, այնպէս չէ,

Ըսաւ բարի ծերուկն իր երգն ընդմիջելով.

Սակայն ճիշտ այնպէս եղած է ինչպէս երգը կը պատմէ.

Ճշմարիտ, կրնանք աներկիւղ խօսիլ,

Ես ինքս հոն էի, դեկն էի բռնած.

Ահա ինչու, հազար տարի ալ ապրիմ,

Ատիկա մըտքէս պիտի չելլէ բնաւ:

— Ի՞նչ, դուն մասնակցեր ես այդ մեծ կըռուին.

Բայց ինչպէս մանգաղ մը մուրճին ներքեւ որ զայն կը ծեծէ,

Մէկի դէմ երեք՝ անոնք յաղթեցին ձեզ անտարակոյս:

— Ո՞վ, ըսաւ՝ զայրոյթէն ծառացած՝ ծեր նաւազն, Անգլիա-
Յետոյ՝ ժպտելով

ցինճըր...

Ընդհատուած երգը խրոխտաբար շարունակեց:

Թ.

Արիւնի մէջ ոտնաթաթախ, այդ պատերազմը տեւց
Ժամը երկուքէն մինչև գիշերը:

Ու երբ վառօդն ալ աչքերնիս կուրցընելէ դադրեցաւ,

Հարիւր հոգի կը պակսէր մեր ցոլանաւէն,

Բայց երեք նաւ, երեք, ծովուն տակը գացին,

Երեք աղւոր նաւ Անգլիոյ Թագաւորին:

Ժ.

Յետոյ երբ քաղցր հայրենիքնիս կը դառնայինք,
Հարիւր հատ ուռմբ տանելով մեր նաւուն կողերը միտուած,
Առաքաստակալը կըտոր կըտոր, և առաքաստները բըզիկ
Պայլն անուշբրան, կատակի ձևով, բըզիկ,
—Ընկերներ, ըսաւ, դուք հոգ մի ընէք,
Ես Փարիզի Թագաւորին պիտի խօսիմ ձեր մասին:

ԺԱ.

—Ո՛վ մեր ծովակալ, քու խօսքդ անկեղծ է,
Պատասխանեցինք, Թագաւորն անշուշտ քեզ մըտիկ կընէ,
Բայց մեզ պէս խեղճուկ նաւաստիներու Թնչ պիտի շնորհէ.

Ձգեցինք մեր տոհմն ու մեր ծովափը,
Եւ իրեն համար վազեցինք կռուիլ ու զինք պաշտպանել.
Կը տեսնես սակայն որ պէտք եղածին չափ հաց իսկ չունինք:

ԺԲ.

Բայց օր մ' երբ երկինք երթաս, դուն յիշէ,
Երբ խոնարհին պիտի ամենքը փառաւոր անցքիդ շուրջը,
Յիշէ որ ոչ ոք քու նաւազներուդ պէս քեզ կը սիրէ.

Դառնալէ առաջ մերին գիւղերը,
Ո՛վ բարի Սուֆրէն, եթէ կարելի ըլլար ատիկա,
Թագաւոր ըրած քեզ ձեռքի վըրայ կը պտըտցնէինք:

ԺԳ.

Մարթէկցի մըն է, որ՝ իրիկուն մը՝
Ուռկանը ձգելով՝ այս երգն յօրինեց.
Սուֆրեն Պայլն ելաւ Փարիզ մեկնեցաւ.

Ու կըսեն թէ անոր փառքին
Նախանձեցան մեծամեծներն այդ երկրին,
Եւ իր նաւազներն ալ անոր երեսն երբէք չը տեսան:

Ճիշտ ժամանակին ծեր կողովագործն
Իր ծովային երգն աւարտեց,
Վասնզի քիչ մընացեր էր որ արցունքէն ձայնը խըղճուէր.
Բայց մըշակներուն համար շատ շուտով էր ան աւարտած,
Որովհետեւ անխօս, մըտքերնին արթնցած
Բերաննին կիսաբաց,
Երգն աւարտելէն յետոյ դեռ երկար մըտիկ կընէին:

— Եւ ահա, ըսաւ, մին այն երգերէն

Որ կ'երգըւէին երբ Մարթա կ'մանէր *),
Գեղեցիկ էին, տղանք, այդ երգերն ու քիչ մ'երկնկէկ,
եղանակն հինցած է, սակայն ինչ փոյթ.
Հիմա կ'երգեն նոր նոր երգեր
Քրանսերէն լեզուով, ուր կը գտնուին
Աւելի նուրբ բառեր..., բայց ո՞վ կը հասկընայ:

Եւ ծերունիին այս խօսքին վերայ
Երկրագործները՝ սեղանէն ելլելով՝
Գացած էին իրենց զոյգերը տանելու
Աղւոր հոսուն ջուրին մօտ,
Եւ կախ ոստերով արիշին ներքև
Վալապրեկցի ծերուկին երգը մըմալով,
Զորիներնուն ջուր կը խմցընէին:

Բայց Միրէյօ, միս-մինակ
Մընացեր էր, ծիծաղկոտ,
Ապրուա վարպետին որդւոյն Վինսենին հետ.
Երկուքը մէկտեղ կը խօսակցէին
Եւ իրենց գլուխները կըհակէին իրարու վրայ
Ինչպէս երկու ծաղկափրթիթ քապրիտէլ **)
Զոր զըւարթ հովիկ մը վար կը ծռէ:

— Վինսեն կըսէր Միրէյօ,
Երբ քո ժրժանդդ շարկած՝
Կը թափառիս հոս հոն՝ կողով նորոգելու,
Ո՞վ գիտէ որքան, որքան տեսած ես՝ պըտոյտներուդ մէջ,
Հին հին զղեակներ, վայրենի տեղեր, գեղեցիկ վայրեր,
Աղւոր հանդէսներ, ուխտատեղիներ:
Մենք աղանոցէն դուրս ելած չունինք:

— Ճիշտ է ըսածդ, օրիորդ,
Հաղարջներուն թրթու համէն
Մարաւն այնքան կ'անցնի որքան ամանէն ջուր խմելէն.
Եւ գործ գտնելու համար եթէ պէտք է ենթարկուի
Օգին խստութեանց,
Ճամբորդութիւնն իր հաճոյքներն ունի նորէն,
Եւ ճանապարհին ջուքը տաքութիւնը կը մոռցընէ:

*) «Երբ Մարթա կը մանէր», առածաձև ասացուածք որ կը նշանակէ ճաշի երջանիկ ժամանակի մը մէջ, հին բարի ատենը:

**) Քապրիտէլ, տունի մը որ շատ տարածուած է հարաւային Փրանսայի ջրամարգերուն մէջ:

Այսպէս, քիչ օրէն երբ ամառը գայ,
 Ձիթապարտուղի ծառերն երբ ծաղկի
 Ողկոյղներով ծածկըւին,
 Ճեփ-ճերմակ դարձած այգիներուն մէջ,
 Հացիներուն վրայ, քրթերնիս հովուն,
 Յովհաննաճանճն որսալ կ' երթանք՝
 Երբ՝ էն տաք օրերուն՝ կափ-կանաչ կը շողայ:

Պանութպաններն՝ յետոյ մենէ ծախու կառնեն զանիկա՜
 Թըզուկ-կաղնիներով ծածկըած դաշտերուն մէջ որդան
 կարմիրը
 Կը քաղենք, ու մերթ կըբերթանք լըճերուն մէջ տըզրուկ
 Ա՛խ, ի՜նչ սիրուն ձկնորսութիւն.
 Ոչ ուռկանի պէտք կայ և ոչ ալ խայծի.
 Կը բաւէ ոտքով զով ջուրը տրորել,
 Ու տըզրուկն ինքնին կուգայ կը փակչի մեր սըրունգներուն:

Բայց, խեղճ աղջիկ, գացած չես բնաւ Մարիամներուն
 ուխտատեղին..

Հոն է որ կ' երգեն. այնտեղ հիւանդներ
 Ամէն կողմէ կըբերեն.
 Մենք այնտեղ էինք տօնին ատենը:
 Իրաւ է՝ փոքրիկ էր եկեղեցին,
 Բայց իրքան ճիշդ, ու իրքան ուխտի նըւէրներ այնտեղ.
 — Ով սրբուհիներ, զօրքերնուդ զուրբան, գըթացէք մեզի:

Մեծ հրաշքին տարին է,.. ա՛խ, տէր Աստուած,
 Այն ի՜նչ տեսարան...
 Տըղայ մը կուլար, գետինը փըռուած,
 Վըտիտ բայց աղւոր՝ սուրբ Յովհաննէսին պէս. ու ողբագին՝
 «Ո՛վ սրբուհիներ, դարձուցէք ինձի աչքերուս լոյսը,
 Կըսէր, ու ձեզի բերեմ իմ գառնուկըս եղջերաւոր:

Անոր շուրջն ամենքը կ'արտասուէին.
 Եւ նոյն ատեն դանդաղօրէն, նշխարապահ արկղերը
 Վար կիջնէին ժողովրդին վրայ ծնկաշոգ,
 Եւ երբ չըւանը կը թուլնար, ամենքը մէկ՝
 Ինչպէս մեծ հով մ' անտառին մէջ, կը գոչէին,
 «Ազատեցէք մեզ, չարխափան սրբուհիներ»:

Բայց իր կնքամօր բազուկներուն մէջ,
 Երբոր իր փոքրիկ բարակ ձեռքերով
 Տըղան կըցաւ դպչիլ երեք երանելի

Մարեամբերուն մասունքին,
 Հըրաշագործ այն արկղերուն կառնեցաւ
 Փարումովն ուժգին նաւաբեկեալին
 Որ ծովուն մէջ կը փաթըթւի տախտակի մը:

Բայց հազիւ իր ձեռքը գորովագին
 Սրբուհիներուն մասունքը բռնեց,
 —Աչքովըս տեսայ—յանկարծ գոչեց ան՝
 Ըսքանչելի հաւատքով մը.
 «Հրաշագործ արկղերն ահա կը տեսնեմ,
 Կը տեսնեմ մեծ-մայրս արցունքներու մէջ.
 Շուտ, շուտ, երթանք, բերենք զառնակս եղջերաւոր»:

Եւ քեզ ալ, օրիորդ,
 Աստուած պահէ թող աղւոր ու երջանիկ.
 Բայց օր մ'օրանց՝ եթէ շուն, գայլ, մողէս կամ օձ մ'ահագին
 Կամ մէկ ուրիշ թափառական անասուն մը
 Քեզ իրեն սուր ակռաներովը խայթէ,
 Դժբաղդութիւնն եթէ ուժերըդ քամէ,
 Սրբուհիներուն գընա աղօթէ, և շուտ կը բուժուիս:

Այսպէս ժամերը կանցնէին գիշերուան.
 Սայլակը՝ թափուր՝
 Անիւներուն կ'արձակէր շուքն ոչ շատ հեռու.
 Զրամարգերուն մէջ կը լսուէր մերթ հընչելը
 Բոժոժի մը.
 Եւ բուիճակն երազուն
 Սոխակներու երգին իր ողբը կը խառնէր:

—Բայց քանի որ այս գիշեր լոյսը լուսնակին
 Ծաւերուն ու ջրկոյտներուն վրայ է դարկեր,
 Կուզեմ, ըսաւ Վինսեն, արշաւ մը պատմեմ՝
 Ուր քիչ մընաց որ մրցանակն ես առնէի:
 —Սիրով, ըսաւ պատանուհին միամիտ.
 Եւ աւելի քան երջանիկ, շունչը բռնած,
 Վինսենին մօտեցաւ:

—Նիմ քաղաքին Հարթավայրին վըրայ էր
 Որ այդ արշաւը կը տրուէր,
 Բազմութիւն մը՝ դիզուած,
 Գլխու մազէն աւելի խիտ,
 Խռնուէր էր այնտեղ՝ հանդէսը տեսնելու:
 Գլխաբաց, բուլիկ, թիկնոցակն հանած, շատ մը վազողներ

Մրցարանին մէջտեղն արդէն եկեր էին:

Ամենքն յանկարծ կը նշմարեն Լակալանթօն,
Վազողներու թագաւորը,
Որուն անունն անտարակոյս
Քու աւանջդ ալ հասած է,
Այդ հռչակաւոր Մարսիլիացին,
Որ շնչասպառ ըրեր է շատ, շատ անգամ
Փըրովանսի 'ւ Իտալիոյ Էն դիմացկուն մարդիկը:

Ժան Քուէսսօ Սենիսկալէն պէս ազդերբ
Ու սըրունգներ ունէր ան.
Ունէր անագէ պընակներ՝ դարակ մը լեցնելու չափ,
Ուր իր արշաւներն էին փորագրուած.
Ունէր անքան ճոխ պատուոյ գօտիներ,
Որ գամերուն վըրայ իր տանը մարդակին՝
Պիտի կարծէիւ տեսնել ծիածանն ամբողջ պարզւած:

Բայց անմիջապէս, գլուխնին ծըռելով,
Միւսները նորէն կը հաղնին իրենց թիկնոցակները.
Լակալանթօն հետ ոչ ոք մըցիլ կը համարձակի.
Քրի անունով պատանի մը՝
Բարակ կազմով, բայց ջըլպինդ սըրունգներով,
Այդ օրն եկած Նիմ էր բերած իր կովերը.
Միայն անիկա
Յանդգնեցաւ զայն մըցումի հրաւիրել:

Եւ որ դիպուածով ներկայ էի հոն,
«Է՛, հէ՛րն անիծած, պողացի յանկարծ,
Մենք ալ վազող ենք»: Զբաժնի ըլլայի.
Ամենքը վրաս թափեցան՝ «Շհաւ, վաղէ տեսնենք»:
Հեղ մը մըտածէ. մինչև այն ատեն՝ դաշտերուն մէջէն,
Կաղնիները լոկ ունենալով ինձ իբր հանդիսատես,
Կաքաններու ետեւն լոկ էի վազած,

Ա՛լ պէտք եղաւ որ ասպարէզ ելլէի.
Լակալանթօն զիս տեսնելուն, սապէս կեցուց.
— Խեղճ տըղաս, դուն կրնաս կապել կօշիկներդ:
Ու նոյն ատեն կը պարփակէր
Մըկանունքներն իր պըրկըւած ազդերուն՝
Մետաքս վարտիքի մը մէջ՝ որուն շուրջը կը կախուէին
Տասն ոսկի բոժոժ:

Հանգչեցնելու համար շունչերնիս, շրթունքներնուս մէջ

Կ'առնենք ծրղօտ մ'ուռննիի.

Բարեկամի պէս՝ ամենքս իրարու ձեռք կը սեղմենք շուտ.
Անհամբերութեամբ դողալով ամբողջ,
Արիւննիս եռ ելած, երեքս ալ՝ ոտքերնիս
Գրծին վըրայ դնելով ու վերցնելով, նըշանին
Կը սպասենք: Նըշանն ահա կը տըրուի.

Փայլակի պէս, երեքս ալ դաշտը կը լափենք,
Ես եմ, դուն ես. ասպարէզին մէջ ընդարձակ՝
Փռչի յորձանք մը մեր ոստուկները կը պաշարէ.
Օդը մեզ կը տանի, մազերնիս կը մըխայ.
Ա՛խ, այն ի՜նչ եռանդ, ի՜նչ վազք մոլեգին,
Այնպէս բուռն էր մեզ վառող կրակն, որ վայրկեան մը
Կարծեցին թէ պիտի երեքս ալ մրցանակը շահէինք.

Վերջապէս ես առաջ անցայ:
Բայց ահա այդտեղ իմ բաղդըս դարձաւ.
Վասն զի երբ խորհտ ոգիի մը պէս՝
Յիմարաբար կը սլանայի,
Յանկարծ, ոգեսպառ ու գոյնըս նետած
Ճիշտ այն պահուն ուր ես զանոնք կանցնէի,
Շունչըս կըտրած ինկայ գետին փոռեցայ:

Անոնք երկուքն, ինչպէս մեր էքս քաղաքին մէջ՝
Քառաքարտէ ձիերը որ կըպարեն,
Կը սլանան քայլով մը կանոնաւոր: Մարսիլիացին
Կըկարծէր արդէն թէ ապահով էր իր յաղթանակը.
Մակայն, օրիորդ, Մարսիլիացին
Մուրիէսցի Գրիին մէջ
Իր մարդը գըտաւ:

Բազմութեան մէջէն,
Արդէն մօտեցեր էին թիրախին.
Տեսնելու էիր, աղւոր օրիորդ, Գրիին ցատքելը.
Լեռներու վըրայ, որսարանի մէջ՝
Զրկայ եղջերու ոչ ալ նապաստակ
Որ վազելու մէջ այդքան ջիղ ունենայ:
Լակալանթօ կը խոյանայ գայլի նըման ոռնալով:

Փառքով պըսակուած,
Գրի մրցանակին ցիցը կըգրկէ.
Բոլոր նիմցիք կ'երթան անոր մօտ կը վազեն.

Կ'ուզեն գիտնալ անունն անոր ծընած տեղին.
Անագէ պնակն արեւուն տակ կըցուլայ.
Ծնծղաներն ուժգին կըհնչեն. ու սրինգը կ'երգէ. և Գրի
Կը ստանայ պնակն անագէ:

— Իսկ Լակալանթօն, հարցուց Միրէյօ.

— Չոգած փոշիի մառախուղին մէջ
Ձոր կ'յարուցանէր ոտնահարութիւնը ժողովրդին,
Ան իր երկու ձեռքով ծունկերը կըսեղմէր,
Ու հոգին խոցուած
Այն անարգանքէն որ զինք կ'անպատուէր,
Ճակտէն ինկած քրտինքներուն առատ արցունք կը խառնէր:

Գրի մօտեցաւ ու բարեկց.

— Կապելայի մը ձողիքին տակ, եղբայր,
Եկհր, ըսաւ անոր, եկհր ինծի հետ,
Ջըւարճանանք այսօր, վաղուան ձրգենք ողբը.
Եկհր, բարի յաջողութեան խըմենք մէկտեղ.
Այս մեծ կրկեսէն անդին, հոն, հեռուն,
Ինծի ալ քեզ ալ՝ դեռ շատ արեւ կայ:

Բայց վեր առնելով իր դէմքը գունատ,
Եւ իր մարմինէն որ կը դողդողար
Փրցընելով ու հանելով ոսկէբոժոժ վարտիքը,
«Գանի որ տարիքն, ըսաւ, իմ ուժերըս կը խորտակէ,
Առ, քովդ է աս.
Երիտասարդութիւնը քեզ կը զարդարէ կարապի մը նըման.
Քեզի կ'իյնայ կըրել վարտիքն է՛ն ուժովին»,

Այսպէս խօսեցաւ.

Եւ խընըւած ամբոխին մէջ
Տըխուր՝ ծայրահատ հացիի մը պէս,
Անհետացաւ մեծ վազողը,
Ոչ Յովհաննու տօնին, ոչ սուրբ Գեորգիին,
Ա՛լ անկէ ետքը ոչ մէկ տեղ մը երեցաւ՝ վազելու:
Կամ ուռած տիկին վրայէն ցատքելու,

Լըտտենիներու Ագարակին մէջ,

Այսպէս Վինսեն բոլոր գիտցածը կը Թափէր.
Եւ իրաւ երեսները կը շիկնէին,
Սև աչքը բոց կ'արձակէր:
Շարժումներով ալ ըսածները կը շեշտէր,

Եւ իր խօսքերն առատ առատ կը հոսէին
Ինչպէս Մայիսի խոտերու վրայ թօն մ'յանկարծական:

Ու ծղրիւղներն, որ բռնածերուն մէջ կ'երգէին,
Քանի հեղձանի մըտիկ ընելու համար՝ լրոնցին՝
Յաճախ, սոխակներն ու գիշերահաւն .

Անտառին մէջ մունջ կեցան
Ու մինչև հոգոյն ալքերն ազդուած
Կտրած ոտներու դէզին վրայ նըստուկ,
Միւրէյօ պատրաստ էր մինչև լոյս աչքը չըգոցելու:

— Ինծի այնպէս կուգայ, կ'ըսէր իր մօրը,
Թէ պարզ բանտրի տըղայ մ' ըլլալով
Հըրաշալի կը խօսի... Մայր, մեծ հաճոյք է
Ձըմեռը՝ քընանալ. բայց հիմայ, գիշերը
Այնքան պայծառ է որ չ'ուզեր մարդ քընանալ.
Դեռ կենանք մըտիկ ընենք: Եթէ իմ գիշերներս ամբողջ
Ու կեանքըս բոլոր գինքն ունկնդրէի՝ չէի կշտանար:

ԱՐՁԱԿ ՉՈՊԱՆԵԱՆ